

در مسیر تمدن

سالنامه پژوهشی

سال دوم ، شماره دوم (پاییز ۱۴۰۴)

صاحب امتیاز: مدرسه معصومیه ع

مدیر مسئول: مجید سلامی

جانشین مدیر مسئول و سردبیر: جمال الدین حیدری فطرت

هیئت تحریریه (به ترتیب حروف الفبا):

- ❖ ابوالفضل ابوالقاسمی (استاد سطوح عالی حوزه علمیه)
- ❖ حسین ایزدی (استاد سطوح عالی حوزه علمیه)
- ❖ محمد صادق پورمدنی (استاد سطوح عالی حوزه علمیه)
- ❖ جمال الدین حیدری فطرت (استاد سطوح عالی حوزه علمیه)
- ❖ احمد فرخی (استاد سطوح عالی حوزه علمیه)
- ❖ سجاد قدک (استاد سطوح عالی حوزه علمیه)
- ❖ محمد مادرشاهی (استاد سطوح عالی حوزه علمیه)
- ❖ جواد محمدی سیاهبومی (استاد حوزه علمیه)

دبیر اجرایی: جواد محمدی سیاهبومی

ویراستار: علی یآوری

صفحه آرا: محسن مهمان نواز

طراح جلد: حسین جاهدی

نشانی: قم، بلوار محمد امین، مدرسه علمیه معصومیه ع، دفتر پژوهش، تلفن:

۰۲۵۳۲۹۰۰۳۲۶

در مسیر تمدن

سالنامه پژوهشی

سال دوم، شماره دوم (پاییز ۱۴۰۴)

بررسی مراد از نام نیک در منظومه معرفتی اسلام

سعید اصغری^۱

چکیده

یکی از دستوراتی که در روایات ما درباره فرزندان آمده انتخاب نام نیکو می باشد. اهمیت این موضوع تا بدان جاست که در روایات بسیاری به عنوان یکی از وظایف پدر نسبت به فرزند خود ذکر شده است. این وظیفه وقتی در کنار وظایفی چون تادیب، به ازدواج در آوردن و آموختن قرآن می آید اهمیت ویژه ای پیدا می کند. این موضوع در سالهای اخیر به شدت برجسته شده تا جایی که با شنیدن نام یک کودک تا حد زیادی می توان به تقیدات مذهبی خانواده او پی برد. مساله ای که برای نگارنده مهم شد این است که مراد از نام نیک چیست. آیا مراد از نام نیک فقط نامها، کنیه ها و القاب معصومین و فرزندانشان است؟ یا مراد از نام نیک هر نامی و به هر زبانی که معنای نیکو داشته باشد؟ و یا چیز دیگر؟ پس از جستجو در سنت اهل بیت علیهم السلام در نهایت پنج معیار برای نام نیک استخراج شد. همچنین چند ملاک هم برای نام غیر نیک با عنوان نام های ممنوعه از روایات به دست آمد. همچنین پنج مورد از اثرات دنیوی و اخروی نام نیک برای فرزند و نام گذارنده در این نوشته بیان شده است.

واژگان کلیدی: انتخاب نام، نام نیکو، نام اسلامی

^۱ طلبه پایه دهم مدرسه معصومیه ع.ا.ع

مقدمه

آیا اساسا در فرهنگ اسلامی نامگذاری موضوعی مهم است یا اینکه نام صرفا عنوانی برای شناخته شدن و تمایز افراد می باشد؟ با توجه به آیات و روایات در می یابیم که نامگذاری امری مهم است. سفارشات فراوان بر انتخاب نام نیکو برای فرزندان و نامگذاری برخی از اهل بیت و پیامبران توسط خداوند دلالت آشکار بر اهمیت این قضیه دارد.

اگر نامگذاری موضوعی عرفی و پیش پا افتاده بود دلیلی نداشت که نام برخی پیامبران و حتی ائمه علیهم السلام را خود خداوند متعال انتخاب کند. اینکه خداوند اسم حضرت یحیی و حضرت عیسی علیهما السلام را انتخاب می کند نشان از اهمیت این موضوع نزد خداوند متعال دارد. در روایات اسلامی نیز اهمیت نامگذاری به نام نیکو آمده است پس این موضوع مورد توافق فرق مختلف اسلامی است. پیامبر گرامی اسلام فرمودند حتی برای فرزندان سقط شده خود هم نام انتخاب کنید.

«سَمُّوا أَسْقَاطَكُمْ، فَإِنَّ النَّاسَ إِذَا دُعُوا يَوْمَ الْقِيَامَةِ بِأَسْمَائِهِمْ تَعَلَّقَ الْأَسْقَاطُ بِأَبَائِهِمْ فَيَقُولُونَ: لِمَ لَمْ تُسَمُّوْنَا؟»^۱

برای جنین های سقط شده نام انتخاب کنید. همانا در روز قیامت هنگامی که مردم با نام هایشان خوانده می شوند جنین های سقط شده به پدرانشان ملحق می شوند و به آنها می گویند چرا برای ما نام انتخاب نکردید؟

یا در روایتی از کتاب شریف تهذیب الاحکام امام کاظم علیه السلام می

فرماید:

^۱ قرب الاسناد (ط حدیثه)، حمیری، عبد الله بن جعفر

«أَوَّلُ مَا يَبْرُ الرَّجُلُ وَلَدَهُ أَنْ يُسَمِّيَهُ بِاسْمٍ حَسَنٍ فَلْيُحْسِنِ
أَحَدُكُمْ اسْمَ وَلَدِهِ»^۱

اولین نیکی که پدر به فرزندش می کند این است که برای
او نام نیکو انتخاب می کند. پس شما باید برای فرزندتان
نام نیکو انتخاب کنید.

از دیگر نکاتی که در اهمیت نامگذاری می توان ذکر کرد این است که برخی
اسم ها حقیقتی نورانی دارند و این مطلب در آخرت نمایان می شود. همانطور که
در کافی شریف آمده است:

اسْتَحْسِنُوا أَسْمَاءَكُمْ فَإِنَّكُمْ تُدْعَوْنَ بِهَا يَوْمَ الْقِيَامَةِ قُمْ يَا فُلَانٌ
بْنُ فُلَانٍ إِلَى نُورِكَ وَ قُمْ يَا فُلَانُ بَنُ فُلَانٍ لَا نُورَ لَكَ^۲.

در قیامت به کسانی که نامشان نور دارد خطاب می شود
برخیز و به سوی نور برو و به کسانی که نام های نیکو
ندارند گفته می شود برخیز ای فلانی ولی تو نوری نداری.

از دیگر دلایل اهمیت نامگذاری این است که اهل بیت علیهم السلام به
برخی اسامی خاص دستور می دادند و از بعضی اسامی نهی می کردند و حتی در
مواردی دستور به تغییر نام افراد دادند که توضیح آن خواهد آمد.

آیا از آیات قرآن می توان مفهوم نام نیک را فهمید؟

در آیات قرآن کریم به این مطلب اشاره شده که خداوند متعال نام حضرت مسیح
و حضرت یحیی را انتخاب کرد ولی بیش از این در مورد ملاک نامگذاری اشاره
ای نشده است. نهایت چیزی از این آیات به فهم کم ما می رسد اولاً اهمیت

^۱ تهذیب الاحکام، طوسی، محمد بن الحسن

^۲ الکافی، کلینی، محمد بن یعقوب

نامگذاری است. و الا اگر کار بی اهمیتی بود خداوند خودش برای حضرت عیسی و یحیی نام انتخاب نمی کرد. دومین مطلبی که در باب نامگذاری از قرآن استفاده می شود مطلوب بودن نام های یحیی و مسیح نزد خداوند متعال می باشد.

يَا زَكَرِيَّا إِنَّا نُبَشِّرُكَ بِغُلَامٍ اسْمُهُ يَحْيَى لَمْ نَجْعَلْ لَهُ مِنْ قَبْلُ
سَمِيًّا^۱

إِذْ قَالَتِ الْمَلَائِكَةُ يَا مَرْيَمُ إِنَّ اللَّهَ يُبَشِّرُكِ بِكَلِمَةٍ مِنْهُ اسْمُهُ
الْمَسِيحُ عِيسَى ابْنُ مَرْيَمَ^۲

نیت در نامگذاری

امروزه بسیاری از افراد صرفا با انگیزه تبعیت از عرف و پسند جامعه برای فرزندان خود نام انتخاب می کنند. مثلا خانواده هایی دیده می شوند که فرزند اول خود به نام یکی از اهل بیت نامگذاری کرده اند چون در آن دوره این نام مورد پسند جامعه بوده است ولی فرزند یا فرزندان بعدی که چند سال بعد به دنیا آمده اند نامی کاملا متفاوت با نام فرزند اول دارند و تمام اینها به دلیل تبعیت از پسند جامعه است. از سویی انجام مستحبات باید با قصد قربت یا چیزی شبیه آن مثل قصد نزدیکی و محبت یا تبعیت از اهل بیت علیهم السلام باشد. بنابر این اگر کسی تنها به دلیل تبعیت از پسند مردم نام انتخاب کند حتی اگر نام انتخاب شده جزو نام های توصیه شده هم باشد ظاهرا ثوابی برای نامگذار ندارد. البته شاید برای خود فرد برکات اشاره شده در روایات را داشته باشد.

آثار نام نیکو نهادن

^۱ مریم: ۷

^۲ آل عمران: ۴۵

در ابتدای بحث گفتیم که انتخاب نام نیکو مستحب است. حال می‌خواهیم ببینیم آیا به جز ثواب، انتخاب نام نیکو اثر دیگری هم دارد یا خیر؟ با دقت در محتوای احادیث می‌فهمیم انتخاب نام نیک اثراتی هم برای والدین و هم برای فرزندان دارد. و برعکس انتخاب نکردن نام نیک اثرات منفی برای والدین و فرزندان دارد.

انتخاب نام نیک ادای حق فرزند است.

در روایات ما انتخاب نام نیک حق فرزند بر پدر و مادر دانسته شده است. پس عدم انتخاب نام نیک ضایع کردن این حق فرزند می‌باشد. و ممکن است فرزند در آخرت این حق ضایع شده را از والدین مطالبه کند. این حق در چند حدیث مورد اشاره قرار گرفته است. از جمله در کتاب من لا یحضره الفقیه که از پیامبر نقل شده:

يَا عَلِيُّ حَقُّ الْوَلَدِ عَلَى وَالِدِهِ أَنْ يُحْسِنَ اسْمَهُ^۱

انتخاب نام نیک اثر تربیتی دارد.

نام در شکل‌گیری شخصیت اثر دارد. هر کس از همان کودکی نسبت به نام خود، معنای آن، هم نام‌های خود حساس می‌شود. و نوعی علاقه با هر چه به نامش مربوط است پیدا می‌کند. این موضوع با افزایش ارتباطات و رسانه ظریف می‌خورد و یک ناخود آگاهی برای فرد ایجاد می‌کند. این ناخود آگاه نوعی پیوند با نام و فرهنگ پیرامون آن است. به همین دلیل است که اگر نام یک انسان بی‌دین مثلاً علی باشد باعث تعجب مردم است و اگر نام یک فرد مذهبی مثلاً داریوش باشد نیز همین طور.

نام نیک نور قیامت است.

^۱ عیون أخبار الرضا علیه السلام، ابن بابویه، محمد بن علی

همانطور که در ابتدای این نوشته آمده در روایت داریم که در قیامت به کسی که نام نیک داشته باشد گفته می شود ای فلانی برخیز و به سوی نورت برو و کسی که نام نیک نداشته باشد در قیامت نور ندارد. نکته ای از این روایت فهمیده می شود این است که اگر والدین کسی نام نیک برایش انتخاب نکردند خودش باید نام خود را تغییر داده تا از برکات آن در دنیا و آخرت بهره مند شود.

نام دینی نشانه محبت داشتن به اهل بیت است.

همان طور که اشاره شد در روایت از امام صادق علیه السلام ایشان نامگذاری به نام اهل بیت و پدرانشان را نشانه محبت به آنها دانستند. پس نام نیک برای کسی که نام گذاری می کند و برای کسی که نام گذاری می شود سودمند است.

نام نیک اثر در رزق مادی دارد.

در حدیثی که پیشتر آورده شد از قول امام کاظم علیه السلام نقل شد بیان شد که در خانه ای که اسامی محمد، احمد، علی، حسن، حسین، جعفر، طالب، عبدالله و فاطمه از زنان در آن باشند داخل نمی شود. پس نامگذاری به نام های اهل بیت در رزق مادی نیز تاثیر دارد.

ملاک های نام نیک

اول: نامگذاری به نام های پیامبر اکرم ص، اهل بیت ع و بزرگان اسلام

نامگذاری فرزندان به نام پیامبر و اهل بیت طاهرینش و بزرگان دین قطعا از مصادیق نام نیکو برای فرزندان است. در کتاب کافی سلیمان جعفری از امام کاظم علیه السلام نقل می کند:

" لَا يَدْخُلُ الْفَقْرُ بَيْتًا فِيهِ اسْمُ مُحَمَّدٍ أَوْ أَحْمَدَ أَوْ عَلِيٍّ أَوْ الْحَسَنِ أَوْ الْحُسَيْنِ أَوْ جَعْفَرٍ أَوْ طَالِبٍ أَوْ عَبْدِ اللَّهِ أَوْ فَاطِمَةَ مِنَ النِّسَاءِ^۱.

فقر در خانه ای که اسامی محمد، احمد، علی، حسن، حسین، جعفر، طالب، عبدالله و فاطمه از زنان در آن باشند داخل نمی شود.

همچنین در حدیثی از امام جعفر صادق آمده است:

جَاءَ رَجُلٌ إِلَى النَّبِيِّ ص فَقَالَ يَا رَسُولَ اللَّهِ وُلِدَ لِي غُلَامٌ فَمَاذَا أَسْمِيهِ قَالَ سَمِّهِ بِأَحَبِّ الْأَسْمَاءِ إِلَيَّ حَمْزَةً^۲.

فردی نزد پیامبر و عرض کرد یا رسول خدا پسری برایم به دنیا آمده او را چه بنامم؟ حضرت فرمودند او را به نام محبوب ترین نام نزد من یعنی حمزه نامگذاری کن.

احتمالا این موارد از باب ذکر برخی مصادیق توسط امام بیان شده اند و موارد دیگری نیز بیان نشده اند. مواردی که با ملاک خدمت به اسلام می توان به این اسامی اضافه کرد همچون یاسر، عمار، بلال، حنظله، سمیه و...

در مجموع نام تمام ائمه معصومین و خانواده هایشان چون نشانی از محبت به اهل بیت است شامل نام نیک می شود. در تفسیر عیاشی از رُبُعِيِّ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ آمده است:

"قِيلَ لِأَبِي عَبْدِ اللَّهِ ع جُعِلْتُ فِدَاكَ إِنَّا نُسَمِّي بِأَسْمَائِكُمْ وَ أَسْمَاءَ آبَائِكُمْ فَيَنْفَعُنَا ذَلِكَ فَقَالَ إِي وَ اللَّهِ وَ هَلِ الدِّينُ إِلَّا

^۱ الکافی، کلینی، محمد بن یعقوب

^۲ همان

الْحُبُّ قَالَ اللَّهُ إِنْ كُنْتُمْ تُحِبُّونَ اللَّهَ فَاتَّبِعُونِي يُحْبِبْكُمُ اللَّهُ وَ
يَغْفِرْ لَكُمْ ذُنُوبَكُمْ^۱.

به امام صادق علیه السلام گفته شد: فدایتان گردم آیا این که
ما نام فرزندانمان را به نام شما و پدرانمان نامگذاری می
کنیم سودی به حال ما دارد؟ حضرت فرمودند بله، به خدا
قسم که همین طور است مگر دین چیزی جز محبت
خداست؟ بعد به آیه قرآن اشاره کردند.

در این روایت معیار مشخص و مهمی معرفی می شود. یکی از ملاکهای نام
نیک انتخاب نامی است که نشان دهنده محبت و ارادت به پیامبر و اهل بیتش
علیهم السلام باشد. با این معیار مهم و مشخص ده ها و شاید صد ها نام در دایره
نام نیک قرار می گیرند. حتی نام جون غلام امام حسین، فضه کنیز حضرت زهرا
و ذوالفقار شمشیر امیرالمومنین داخل در این ملاک قرار می گیرد.

این نکته مهم است که در روایات بر نامگذاری به نام مبارک پیامبر صلی الله
علیه و آله به طور ویژه تاکید شده است. در کافی شریف از امام صادق علیه السلام
نقل شده که پیامبر اکرم فرمودند:

"مَنْ وُلِدَ لَهُ أَرْبَعَةُ أَوْلَادٍ لَمْ يُسَمَّ أَحَدُهُمْ بِاسْمِي فَقَدْ
جَفَانِي"^۲.

هر کس چهار پسر داشته باشد ولی هیچ یک را به نام من
نامگذاری نکند قطعاً به من جفا کرده است.

وقتی معاویه تلاش می کرد نام امیر المومنین علی علیه السلام را از جامعه
اسلامی محو کند امام حسین علیه السلام در اقدامی تقابلی نام تمام پسرانش را

^۱ تفسیر العیاشی، عیاشی، محمد بن مسعود،

^۲ الکافی، کلینی، محمد بن یعقوب

علی نهادند. و فرمودند اگر صد پسر هم داشتم دوست می داشتم جز علی نامی بر آنها انتخاب نکنم.

"اسْتَعْمَلَ مُعَاوِيَةُ مَرْوَانَ بْنَ الْحَكَمِ عَلَى الْمَدِينَةِ، وَ أَمَرَهُ أَنْ يَفْرِضَ لِشَبَابِ قُرَيْشٍ، فَفَرَضَ لَهُمْ. فَقَالَ عَلِيُّ بْنُ الْحُسَيْنِ عَلَيْهِمَا السَّلَامُ: «فَأَتَيْتُهُ، فَقَالَ: مَا اسْمُكَ؟ فَقُلْتُ: عَلِيُّ بْنُ الْحُسَيْنِ، فَقَالَ: مَا اسْمُ أَخِيكَ؟ فَقُلْتُ: عَلِيٌّ، قَالَ: عَلِيٌّ وَ عَلِيٌّ؟ مَا يُرِيدُ أَبُوكَ أَنْ يَدَعَ أَحَدًا مِنْ وَلَدِهِ إِلَّا سَمَّاهُ عَلِيًّا؟ ثُمَّ فَرَضَ لِي، فَرَجَعْتُ إِلَى أَبِي، فَأَخْبَرْتُهُ، فَقَالَ: وَيْلِي عَلَى ابْنِ الرَّزَاءِ دَبَّاعَةِ الْأَدَمِ، لَوْ وُلِدَ لِي مِائَةٌ لَأَحْبَبْتُ أَنْ لَا أُسَمِّيَ أَحَدًا مِنْهُمْ إِلَّا عَلِيًّا^۱."

امروز نیز که بر اثر تهاجم فرهنگی دشمن اسلام، اسامی اسلامی در جامعه کم می شوند هر کس به احیاء نام های اسلامی اقدام کند اجر بیشتری خواهد برد. در کتاب کافی آمده امام باقر علیه السلام اسم پسری را پرسیدند. پسر نامش محمد بود و کنیه اش علی. حضرت به او فرمودند:

لَقَدْ احْتَظَرْتُ مِنَ الشَّيْطَانِ احْتِظَارًا شَدِيدًا إِنَّ الشَّيْطَانَ إِذَا سَمِعَ مُنَادِيًا يُنَادِي يَا مُحَمَّدُ يَا عَلِيُّ ذَابَ كَمَا يَذُوبُ الرَّصَاصُ^۲.

به شدت از شیطان دور شدی. همانا شیطان هنگامی می شنود کسی اسم محمد یا علی را صدا می کند مانند سرب آب ذوب می شود.

^۱ وسائل الشیعة، شیخ حر عاملی، محمد بن حسن

^۲ الکافی، کلینی، محمد بن یعقوب

دوم: نام پیامبران الهی

نام پیامبران الهی هم از نامهای نیک محسوب می شود. بر این مطلب هم دلیل خاص وجود دارد هم ملاک عام. در کتاب تهذیب در حدیثی از حضرت باقر علیه السلام آمده:

أَصْدَقَ الْأَسْمَاءِ مَا سُمِّيَ بِالْعِبُودِيَّةِ وَأَفْضَلُهَا أَسْمَاءُ الْأَنْبِيَاءِ^۱.

صادق ترین نام ها نامهایی است که به عبودیت خداوند

نامگذاری شده باشند و برترین شان نامهای انبیا هستند.

البته این حدیث می تواند به دو صورت معنا شود. اول اینکه حضرت دو ملاک معرفی کرده اند یکی اصدق الاسماء و دیگری افضل الاسماء و دوم اینکه حضرت یک ملاک که همان اصدق الاسماء باشد را معرفی کرده اند و از باب بیان مصداق برای آن نام انبیا را به عنوان بهترین مصداق ذکر کرده اند. در هر دو صورت اسامی انبیا جزء نام های نیکو محسوب می شوند.

از سوی دیگر با معیار حدیث امام صادق علیه السلام در تفسیر عیاشی نامگذاری به نام تمام انبیا، مادران آنها و یارانشان مصداقی از نشان دادن محبت به خداوند است. که محبت به اهل بیت پیامبر اسلام هم ذیل محبت خداوند عزیز و شریف می شود. پس انتخاب نامهایی چون آسیه که هیچ نسبت نسبتی با پیامبران ندارد ولی در راه حق مجاهدت و جانفشانی کرده انتخاب نام نیک محسوب می شود.

در مجموعه نامگذاری به نام تمام کسانی که در طول تاریخ در جبهه حق بوده اند نام نیک محسوب می شود. در روایتی از امام رضا علیه السلام در کتاب عیون اخبار الرضا آمده است:

^۱ تهذیب الاحکام، طوسی، محمد بن الحسن

أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ص قَالَ: إِنَّمَا سُمُّوا الْأَبْرَارَ لِأَنَّهُمْ بُرُّوا الْآبَاءَ وَ
الْأَبْنَاءَ وَ الْإِخْوَانَ^۱.

فرزندانتان را فقط به نام نیکان بنامید چون که آنان به پدران
، فرزندان و برادرانشان نیکی کردند.

با این مبنا و ملاک دایره نام های نیک گسترده تر می شود. مثلاً اگر کسی نام
فرزند خود را زرتشت بگذارد با این نیت که نام یک پیامبر الهی است. یا حتی
کسی نام فرزند خود را کوروش بگذارد به این اعتقاد که همان ذوالقرنین قرآن است
نیز نام نیکو برای فرزندش انتخاب کرده است. البته قصد و اعتقاد مهم است ممکن
است همین نام کوروش را کسی برای تقابل با اسلام بگذارد که در آن صورت دیگر
نام نیک محسوب نمی شود.

سوم: نام هایی که نشان دهنده بندگی خداوند هستند.

نام هایی همچون عبد الله ، عبد الرحمن، عبد الصمد و عبد به اضافه تمام
اسماء الهی جزء این دسته محسوب می شوند. در کافی کلینی در روایتی امام
صادق علیه السلام به کسی که برای مشورت در نامگذاری فرزندش به امام مراجع
کرده بود فرمودند :

سَمَّه بِأَسْمَاءٍ مِنَ الْعِبَادَةِ فَقَالَ أَيُّ الْأَسْمَاءِ هُوَ فَقَالَ عَبْدُ
الرَّحْمَنِ^۲.

نامی برای فرزندت انتخاب کن که نشان از بندگی خداوند
داشته باشد. آن شخص عرض کرد کدام نامها؟ حضرت
فرمودند عبد الرحمن.

^۱ عیون أخبار الرضا علیه السلام، ابن بابویه، محمد بن علی

^۲ الکافی، کلینی، محمد بن یعقوب

در روایتی در کتاب نوادر راوندی، عبدالله و عبد الرحمن بهترین اسامی معرفی شده اند به دلیل اینکه نام هایی هستند که بندگی انسان را نشان می دهند.

قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ص نِعَمَ الْأَسْمَاءُ عَبْدُ اللَّهِ وَعَبْدُ الرَّحْمَنِ
الْأَسْمَاءُ الْمُعَبَّدَةُ^۱

با این معیار تمام نامهای خداوند همراه میشوند عبد از نام های نیکو و بسیار سفارش شده محسوب می شوند. نامهایی همچون: عبدالصمد، عبد الوهاب، عبد الجبار و ...

نام هایی همچون خدا بنده، خدا داد، خدا آفرید، الله وردی و حق وردی (که هر دو اسم در زبان ترکی به معنای خداداد هستند) و ... نیز از این دسته محسوب می شوند.

چهارم: نام هایی که معصومین بر فرزندان خود انتخاب کردند.

سنت اهل بیت علیهم السلام سه بخش دارد. یک بخش آن گفتار ایشان است. سه معیار قبل که برای نام نیکو بیان شد از این بخش از سنت آن بزرگواران گرفته شده است. اما بخش دیگر سنت عمل و رفتار ائمه می باشد که عمل به آن نیز مانند عمل به گفتار آنها می باشد. در مورد نامگذاری، این بخش از سنت اهل بیت قابل دسترسی است. با مراجعه به کتب تاریخی و حدیثی می توان نام فرزندان ائمه را فهمید.

با مراجعه به منابع نام های زیر را می توان یافت عباس، زینب، محسن، محمد (فراوان استفاده شده)، فاطمه (فراوان استفاده شده)، سکینه، حمزه، عقیل، نام پیامبران در قرآن، جواد، رمله، جمانه، خدیجه، ام کلثوم، امامه، رقیه، طلحه

^۱ النوادر (لراوندی)، راوندی کاشانی، فضل الله بن علی

، عمرو، زید، هارون^۱ نامگذاری به هر یک از این نامها حکم انتخاب نام نیک را دارد. البته در صورتی که اطمینان پیدا کنیم که واقعا نام فرزند امام همین بوده است.

پنجم: نام هایی که معنای نیکو دارند.

اگر ما بپذیریم معنای نام به تنهایی می تواند ملاک برای نیکو بودن نام باشد باید هر نام خوش معنا در هر زبانی را مصداق نام نیکو بدانیم. در بسیاری از روایات این باب عبارت "یحسن اسمہ" (نام نیکو انتخاب کنید) آمده است. طبق این عبارت هر چه که عرف جامعه نام نیکو بداند نام نیک شرعی محسوب می شود. البته باید توجه داشت منظور از عرف افراد دین دار و معتقد به اسلام و احکام آن هستند. ولی اگر بگوییم احادیث دیگر اهل بیت علیهم السلام موارد نام نیکو را مشخص کرده دیگر نمی توان گفت هر نام خوش معنا نام نیکوی اسلامی است. ولی به نظر می رسد نظر اول صحیح باشد. یعنی هر نام خوش معنایی نام نیکو محسوب می شود و نامگذاری به آن مورد پسند دین اسلام می باشد. احادیث دیگر که نام های نیکو را نام برده به تعدادی از نام های نیکو اشاره کرده است. دلیلی که نظر ما را تقویت می کند نامگذاری خود اهل بیت است بسیاری از فرزندان اهل بیت همانا پیامبر اکرم، امیر المومنین، حضرت زهرا، و حسنین علیهم السلام نبوده اند.

با این معیار نام های بسیاری در زبان های مختلف هستند که داخل در موارد نام نیکوی اسلامی قرار می گیرند. مثلا احسان، پارسا، پاک دخت، نیک سرشت، آزاده، ...

نامهای ممنوعه

^۱ الإرشاد في معرفة حجج الله على العباد، مفید، محمد بن محمد

اول: هر اسمی که معنای زشت ، پست ، شرک آمیز داشته باشد.

این معیار حتی بدون بررسی روایات قابل اثبات می باشد چون حکم عقل می باشد. رسول خدا اینگونه اسمها را تغییر می دادند.

دوم: نامگذاری به اسماء الهی بدون پیشوند عبد

در کتاب کافی روایتی از امام باقر علیه السلام در آمده است .

إِنَّ أَبْغَضَ الْأَسْمَاءِ إِلَى اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ - حَارِثٌ وَ- مَالِكٌ وَ خَالِدٌ^۱.

مبغوض ترین نام ها نزد خدا حارث، مالک و خالد هستند.

در حدیث دیگری امام صادق می فرمایند رسول خدا هنگام مرگ نامهای ممنوعه ای را از یک برگه خواند.

الْحَكَمُ وَ حَكِيمٌ وَ خَالِدٌ وَ مَالِكٌ وَ ذَكَرَ أَنَّهَا سِتَّةٌ أَوْ سَبْعَةٌ مِمَّا لَا يَجُوزُ أَنْ يُسَمَّى بِهَا^۲.

به نظر می رسد نامگذاری به تمام اسماء الهی ناپسند باشد. مگر اینکه با پیشوند عبد بیاید که در آن صورت از بهترین نام ها است. مثلاً رحمان، جبار، رزاق. متأسفانه با وجود این چنین روایت در کتاب ارزشمند و قابل اعتماد کافی هنوز اسامی خالد و مالک در بین مردم زیاد است.

سوم: نامگذاری به نام دشمنان اهل بیت علیهم السلام و جبهه حق

^۱ الکافی، کلینی، محمد بن یعقوب

^۲ همان

در روایتی از امام باقر علیه السلام در کافی آمده که شیطان وقتی صدا کردن کسی به یا علی و یا محمد را می شنود مثل سرب ذوب می شود اما وقتی صدا کردن به نام دشمنان اهل بیت را می شنود شاد می شود.

حَتَّى إِذَا سَمِعَ مُنَادِيًا يُنَادِي بِاسْمِ عَدُوٍّ مِنْ أَعْدَائِنَا اهْتَزَّ وَ
اخْتَالَ^۱

شیطان هرگاه نامی همانم دشمنان ما را می شنود به جنب و
جوش در می آید و نیرنگ میزند.

در روایت صحیحہ یعقوب سراج امام صادق علیه السلام به یکی از یاران
خود دستور تغییر نام دخترش را دادند.

ثُمَّ قَالَ لِي أَذْهَبَ فَغَيِّرِ اسْمَ ابْنَتِكَ الَّتِي سَمَّيْتَهَا أَمْسٍ فَإِنَّهُ
اسْمٌ يُبْغِضُهُ اللَّهُ وَكَانَ وَلَدْتُ لِي ابْنَةً سَمَّيْتُهَا بِالْحُمَيْرَاءِ فَقَالَ
أَبُو عَبْدِ اللَّهِ ع إِنَّهُ إِتَى أَمْرُهُ تَرُشِدُ فَغَيَّرْتُ اسْمَهَا^۲.

نامهایی که پیامبر و اهل بیت ایشان آنها را تغییر دادند

پیامبر اکرم و ائمه علیهم السلام نسبت به نام شهرها و افراد بی تفاوت نبودند و نام
های زشت و غیر اسلامی را تغییر می دادند. مشهورترین کسی که نامش توسط
پیامبر اکرم تغییر داده شد جناب سلمان فارسی می باشد. نام ایشان قبل از اسلام
روزبه بود که در اولین ملاقات، حضرت رسول نام ایشان را سلمان فارسی
گذاشتند^۳. بنابر روایت امام باقر علیه السلام در کتاب قرب الاسناد حمیری، کان
رسول الله صَلَّى الله عليه و آله يغير الاسماء القبيحة في الرجال و البلدان^۴.

^۱ همان

^۲ همان

^۳ کمال الدین و تمام النعمة، شیخ صدوق ابن بابویه

^۴ قرب الاسناد (ط حدیثه)، حمیری، عبد الله بن جعفر

همچنین در کتاب کافی در حدیث طولانی به داستانی از حضرت داود اشاره شده و ماجرای که ایشان نام بچه ای را از مات الدین به عاشر الدین تغییر دادند.^۱ در صحیحہ یعقوب سراج که قبلاً آورده شد امام صادق به یارشان که نام دخترش را حمیرا گذاشته بود دستور دادند اسم دختر خود را عوض کند. و نیز در کتاب الخرائج و الجرائح در داستانی درباره فردی یهودی که مسلمان می شود حضرت رسول نام آن فرد را از سنجت به عبدالله تغییر می دهند.^۲ در کتب روایی اهل سنت نیز در چند حدیث به این تغییر دادن نام ها توسط رسول خدا اشاره شده است. در مجموع از روایات تغییر نام توسط معصومین استفاده می شود که بحث نام بحث مهمی است و الا نیازی به تغییر آن نمی بود. نکته مهم دیگر اینکه این تغییر نام دلایلی داشت. با رجوع به روایات مربوطه می فهمیم که اهل بیت به چند دلیل نام افراد را تغییر می دادند: ۱. آن نام معنای زشتی داشته است. ۲. آن نام با فرهنگ غیر اسلامی سازگار بوده است. ۳. آن نام مربوط به دشمنان اهل بیت بوده است.

نامگذاری به نامهای غیر اسلامی

یکی از مسائلی که در سالهای اخیر شدت گرفته نامگذاری فرزندان به نامهای غیر اسلامی است. این نامها بیشتر نامهای ایران باستان هستند. این نام ها غالباً برگرفته از نام پادشاهان ایرانی و مفاهیم دین زرتشت هستند و حتی ممکن است با دین و فرهنگ مسیحیت متناسب باشند. حال با توجه به معیارهایی که قبلاً ذکر شد آیا این نام ها مصداق نام نیکوی اسلامی هستند یا خیر؟

^۱ الکافی، کلینی، محمد بن یعقوب

^۲ الخرائج و الجرائح، قطب الدین راوندی، سعید بن هبة الله

واقعیت این است که بسیاری از نام های اصیل ایرانی و... در هیچکدام از معیارهای نام نیک قرار نمی گیرند. و اگر با قصد برجسته کردن فرهنگی غیر از فرهنگ اسلامی این اسامی انتخاب شوند هیچکدام از آن نامها مصداق نام نیک اسلامی نمی شوند. نکته دیگر اینکه اکثر مردم صرفا از مد و پسند جامعه تبعیت و تقلید می کنند. و انتخاب نام های ایران باستان و... در راستای مد و پسند جامعه اتفاق می افتد. با این شرایط این نامگذاری ها نمی تواند عمل به دستورات دینی درباره انتخاب نام نیک برای فرزند باشد.

جالب است در اینجا به روایت قطب راوندی که قبلا اشاره شد توجه کنیم: شخصی یهودی که در فارسی به او «سنجت» می گفتند و از سلاطین فارس بود و فصیح سخن می گفت، نزد پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله آمد و گفت: ای محمد! در باره خدایت از تو سؤال می کنم، اگر مرا پاسخ دهی، از تو پیروی خواهم نمود. آنگاه پرسید: خداوند در کجاست؟ حضرت فرمود: او در هر مکانی وجود دارد. و پروردگار ما با مکان توصیف نمی گردد و ثابت می باشد، بی مکان و همیشگی است. پرسید: ای محمد! تو خدای بزرگی را بدون هیچ گونه کیفیتی توصیف کردی، پس من از کجا بدانم که او تو را فرستاده است؟! علی علیه السلام روایت می کند که: در این روز در حضور ما هیچ سنگ و ریگی نماند مگر اینکه گفت: «اشهد ان لا اله الا الله [وحده لا شریک له] و ان محمدا عبده و رسوله». من هم شهادتین را گفتم. در این هنگام «سنجت» اسلام آورد و پیامبر اکرم او را «عبد الله» نامید.

متأسفانه برخی خانواده ها از ترس اینکه برچسب قدیمی بودن نخورند از انتخاب نام های دینی برای فرزندان خود دریغ می کنند در حالی که خودشان تمایل به انتخاب نام های دینی دارند. یا برخی نگران این هستند که بعدا فرزندان در جامعه اذیت شود. ولی این توهّمات نباید والدین را از انجام وظیفه دینی که

دارند منصرف کند چون انتخاب نام نیکو حق فرزند بر والدین است و اگر این حق ضایع شود چه بسا خود همین فرزند در قیامت حق خود را مطالبه کند.

كُنْه

هر چند کنیه در غیر عرب زبانان کاربردی ندارد ولی در بین عرب ها از جایگاه مهمی برخوردار است. در جنوب کشور افراد زیادی هستند که کنیه دارند. در روایات نگاه ویژه ای به کنیه شده است. مثلاً در حدیثی در کافی از برخی کنیه ها برهیز داده شده.

أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ نَهَى عَنْ أَرْبَعٍ كُنِيَ عَنْ أَبِي عَيْسَى وَعَنْ أَبِي
الْحَكَمِ وَعَنْ أَبِي مَالِكٍ وَعَنْ أَبِي الْقَاسِمِ إِذَا كَانَ الْإِسْمُ
مُحَمَّدًا.

امام صادق علیه السلام می فرمایند پیامبر گرامی اسلام از چهار کنیه نهی کرده بود: ابی عیسی، ابی الحکم، ابی المالک و از ابوالقاسم وقتی اسم فرد محمد باشد.

روزنامه دنیای اقتصاد در گزارشی که در تاریخ ۱۵ اسفند ۱۳۹۹ محبوب ترین نام های پنج سال منتهی به سال ۹۹ را آورده است.

دختران: فاطمه، زهرا، نازنین زهرا، یسنا، زینب، ریحانه، فاطمه زهرا، باران، رها، ثنا، مریم، نرگس، آوا، الن، بهار، ستایش، عسل، سارا، الینا، مهدیس، آیدا، سوگند، ملیکا، نازنین، معصومه، آتنا و اسما،

١ الكافي، كليني، محمد بن يعقوب

پسران : امیرحسین، امیرعلی، ابوالفضل، علیرضا، مهدی،
علی، محمدرضا، حسین، رضا، محمدمهدی، امیررضا،
امیرمحمد، محمدامین، عرفان، سجاد، نیما، حمیدرضا،
سینا، امید، دانیال، امیرمهدی، متین، امیر، مصطفی،
هادی، احسان، امین، مبین، پارسا، علی اصغر، ایلیا،
شایان، آرمین، آرش، امیرعباس و یوسف بوده است.^۱

حال بررسی می کنیم بینیم با معیار های بیان شده کدام یک از نام های بالا
جزو نام نیک و کدام یک خارج از دایره نام نیک می باشند.

تطبیق مصادیق نام های نیک

دسته اول: نامهای مربوط به پیامبر و اهل بیت و دوستان ایشان علیهم السلام

فاطمه، زهرا، نازنین زهرا، زینب، ریحانه، فاطمه زهرا، نرگس، معصومه، و اسما
،ملیکا(نام مادر امام زمان عج) امیرحسین، امیرعلی، ابوالفضل، علیرضا، مهدی،
علی، محمدرضا، حسین، رضا، محمدمهدی، امیررضا، امیرمحمد، محمدامین،
سجاد، حمید رضا، امیرمهدی، امیر، مصطفی، هادی، امین، علی اصغر،
امیرعباس

دسته دوم: نامهای مربوط به پیامبران و خانواده آنها

مریم، سارا، دانیال، یوسف، ایلیا(الیاس نبی، نام سریانی امیرالمومنین)

^۱ وبگاه نام نیکو، معرفی نام های تایید شده در ثبت احوال جمهوری اسلامی و معنای ثبت شده آنها

دسته سوم: نامهای دارای معانی ارزشمند

امید(امیدواری) احسان(یعنی نیکوکاری) الینا(نعمت برای ما) شایان(لایق سزاوار) مبین(آشکار کننده) متین(استوار و با وقار) پارسا(پاکدامن و زاهد) عرفان(شناختن، خداشناسی) نازنین(عزیز و گرامی) امین(علاوه بر اینکه لقب پیامبر اکرم می باشد معنای امانتدار و معتمد هم می دهد). ستایش(حمد و سپاس خداوند)

دسته چهارم: نام هایی که در دایره معیارهایی که برای نام نیک ذکر شد قرار نمی گیرند.

آوا(بانگ، آواز) سوگند(قسم، استواری بر پیوند) نیما(نام کوهی حوالی نور) مهدیس(مانند ماه) آیدا(گیاهی که کنار آب می روید) عسل(یک ماده خوراکی) رها(نجات یافته) سینا(صحرای سینا، ابو علی سینا) آرمین(پسر چهارم کیقباد) ثنا(آفرین، تحسین)

دسته پنجم (موارد مشکوک): از جهتی معیار نام نیک را دارد و از جهتی ندارد.

آتنا: واژه قرآنی عطا کن به ما ببخش و از الهه های یونانی؛ لذا این نام از جهتی نامی قرآنی با معنایی زیبا است ولی از جهتی نام یکی از الهه های یونان است که این الهه ها مقابل عقید توحید و یکتاپرستی می باشد.

بهار: از جهتی بهار فصل تازگی و رویش است و از جهتی معنای خود بهار یکپاز فصل ها می باشد و با زمستان فرقی ندارد و لذا در معیارهای نام نیک قرار نمی گیرد.

باران: از جهتی باران نشانه رحمت الهی است ولی از جهتی دیگر باران، برف، تگرگ همگی نزولات آسمانی هستند و در معیار های نام نیک نمی گنجد.

آرش: از جهتی معنای درخشنده دارد ولی از جهتی نامی از فرهنگ غیر اسلامی است.

النا: همان هلنیا هلنا است که در اصل نامی یونانی است به معنای درخشنده؛ از جهتی معنای درخشنده دارد ولی از جهتی نامی از فرهنگ غیر اسلامی است.

نتیجه

نامگذاری فرزند در اسلام از کارهای مهم به شمار می آید تا جایی که خداوند متعال نام برخی پیامبران و ائمه علیهم السلام را خود انتخاب کرده است. از دیگر دلایل اهمیت انتخاب نام نیک این است که انتخاب نام نیکو از حقوق فرزندان بر والدین دانسته شده است.

با نگاهی به سنت پیامبر اکرم و اهل بیت ایشان می توان معیار و ملاک هایی برای نام نیک از آنها استخراج کرد. این ملاک گاهی از گفتار ایشان فهمیده می شود مثل نامهایی که نشان از عبودیت خداوند داشته باشند، نام های انبیا و مخصوصا پیامبر مکرم اسلام. و گاهی از عمل ایشان قابل دستیابی است مثل نامهایی که اهل بیت برای فرزندان خود انتخاب کرده اند.

در کنار توصیه به بعضی نام ها اهل بیت از نامیدن به بعضی نامها نیز نهی کرده اند. نام هایی با معانی ناپسند و شرک آلود و نام هایی که مخصوص خداوند متعال هستند از نامهای نهی شده می باشند.

منابع

- قرآن کریم
۱. الإرشاد في معرفة حجج الله على العباد، شيخ مفيد، محمد بن محمد، قم، کنگره شيخ مفيد، ۱۴۱۳ ق
۲. تفسير العياشي، عياشي، محمد بن مسعود، تهران، المطبعة العلمية، ۱۳۸۰ ق
۳. تهذيب الاحكام، طوسی، محمد بن الحسن، تهران، دارالكتاب الاسلاميه، ۱۴۰۷ ق
۴. الخرائج و الجرائح، راوندي، سعيد بن هبة الله قطب الدين، قم، مؤسسه امام مهدي عجل الله تعالى فرجه الشريف، ۱۴۰۹ ق
۵. الكافي، كليني، محمد بن يعقوب، تهران، دارالكتاب الاسلاميه، ۱۴۰۷ ق
۶. كمال الدين و تمام النعمة، شيخ صدوق، محمد بن علي (ابن بابويه)، تهران، اسلاميه، ۱۳۹۵ ق
۷. النوادر (للاوندي)، راوندي كاشاني، فضل الله بن علي، قم، دار الكتاب، بی تا
۸. قرب الاسناد (ط حديثه)، حميري، عبدالله بن جعفر، قم، مؤسسه آل البيت، ۱۴۱۳ ق
۹. وسائل الشيعة، حر عاملی، محمد بن حسن، قم، مؤسسه آل البيت عليهم السلام، ۱۴۰۹ ق
۱۰. عيون أخبار الرضا عليه السلام، شيخ صدوق، محمد بن علي (ابن بابويه)، تهران، نشر جهان، ۱۳۷۸ ق
۱۱. وبگاه نام نیکو، معرفی نام های تایید شده در ثبت احوال جمهوری اسلامی و معنای ثبت شده آنها، www.NameNiko.com
۱۲. بی نام. (۱۳۹۹، ۱۵ اسفند). پرتعدادترین اسامی در بین خانواده های ایرانی، سایت روزنامه دنیای اقتصاد، برگرفته از www.doya-e-eqtasad.com

